

екскурсій у вивченні окремих географічних курсів. Наприклад, для 6 класу значно більше екскурсій запропоновано С. Г. Коберніком, Р. Р. Коваленком, Т. Г. Гільберг та Л. М. Даценко, а для 8 та 9 класів – авторським колективом С. П. Запотоцького. Проте варто мати на увазі, що частина із запропонованих екскурсій – віртуальні, а методика проведення віртуальних екскурсій значно відрізняється від методики проведення екскурсій на місцевості [1]. Водночас відзначимо, що сучасні технології – використання геоінформаційних систем (GIS), мобільних додатків та інтерактивних карт – відкривають нові можливості навчальних екскурсій.

Список використаних джерел

1. Браславська О. В., Рожі І. Г. Роль віртуальних екскурсій на уроках географії. *Освітні й наукові виміри географії та туризму* : матер. III Всеукраїнської науково-практ. інтернет-конф. з міжнар. участю (м. Полтава, 17 квітня 2024 року) / відп. ред. Є. В. Копилець. Полтава : ПНПУ імені В. Г. Короленка, 2024. С. 67-70.
2. Модельні навчальні програми для 5-9 класів Нової української школи (запроваджуються поетапно з 2022 року). URL: <https://mon.gov.ua/osvita-2/zagalna-serednya-osvita/osvitni-programi/modelni-navchalni-programi-dlya-5-9-klasiv-novoi-ukrainskoi-shkoli-zaprovadzhuyutsya-poetapno-z-2022-roku>
3. Щука Г. П., Сокол Т. Г., Гергей Л. Б. Підготовка учителів географії до використання екскурсій. *Інноваційна педагогіка*. 2023. Вип. 65, т. 1. С. 82-87. URL: <https://undip.org.ua/wp-content/uploads/2021/07/vsesvitnya-spadshchyna-yunesko.pdf>

ВИВЧЕННЯ ГІДРОСФЕРИ У КУРСІ ГЕОГРАФІЇ 6 КЛАСУ ЗА МОДЕЛЬНИМИ НАВЧАЛЬНИМИ ПРОГРАМАМИ НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ

Є. В. Копилець
poltour75@gmail.com
А. О. Харченко

*кафедра географії, методики її навчання та туризму Полтавського
національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка, м. Полтава*

Із 2023/2024 навчального року в системі загальної середньої освіти України розпочато впровадження модельних навчальних програм із географії. Ці програми розроблені відповідно до нового Державного стандарту базової середньої освіти, затвердженого 2020 р.

На уроках географії у 6 класі учні отримують первинні системні знання з наук про Землю, у них поступово формується розуміння складних взаємозв'язків між різними компонентами природи. Так, вивчення розділу «Оболонки Землі» спрямоване на формування знань про геосфери, взаємозв'язки явищ і процесів у них та між ними, розуміння цілісності планетарного та зональних природних комплексів.

Зокрема, надзвичайно важливим є засвоєння змісту теми «Гідросфера», адже вода є життєво необхідним ресурсом для всіх живих організмів на Землі.

Гідросфері належить ключова роль у регулюванні клімату Землі, адже Світовий океан поглинає значну кількість тепла, що допомагає амортизувати температурні коливання між сезонами. Поглинання вуглекислого газу океаном відіграє важливу роль у пом'якшенні глобального потепління, водночас воно негативно відбивається на стані самого океану. Водні екосистеми є середовищем існування для величезної різноманітності видів живих організмів. Розуміння взаємозв'язків у гідросфері, між гідросферою та іншими оболонками планети є основою для ефективного управління водними ресурсами, їхнього збереження для майбутніх поколінь та мінімізації негативного впливу людської діяльності на водне середовище.

Міністерством освіти і науки України рекомендовано дві модельні навчальні програми «Географія. 6-9 класи» для закладів загальної середньої освіти [1]. Одну з них уклали С. Г. Кобернік, Р. Р. Коваленко, Т. Г. Гільберг та Л. М. Даценко, іншу – С. П. Запотоцький, Г. І. Карпюк, Р. В. Гладковський, А. І. Довгань та ін.

Порівняння модельних навчальних програм виявило, що змістове наповнення теми «Гідросфера» у них є аналогічним (таблиця 1).

Таблиця 1

**Зміст теми «Гідросфера» за модельними навчальними програмами
«Географія. 6-9 класи»**

Навчальна програма С. Г. Коберніка, Р. Р. Коваленка, Т. Г. Гільберг та Л. М. Даценко	Навчальна програма С. П. Запотоцького, Г. І. Карпюк, Р. В. Гладковського, А. І. Довганя та ін.
Склад гідросфери. Світовий океан та його частини. Умовний поділ на п'ять океанів.	Гідросфера. Світовий океан.
Острови в океані. Півострови.	Острови в океані.
	Карта океанів.
Властивості вод Світового океану.	Властивості вод Світового океану.
Життя в океанах і морях. Ресурси Світового океану.	Життя в океанах і морях. Ресурси Світового океану. Господарська діяльність людини в Світовому океані.
Води суходолу. Річки: річкова долина, басейн річки, річкова система. Живлення, водний режим та робота річок.	Води суходолу. Річка: річкова долина, річкова система, басейн річки, вододіл. Живлення, водний режим річки. Робота річок.
Озера, походження озерних улоговин, водний режим та солоність озер.	Озера, походження озерних улоговин, солоність.
Болота. Штучні водойми. Льодовики. Багаторічна мерзлота.	Болота, особливості їх утворення та поширення. Штучні водойми і водотоки. Льодовики. Багаторічна мерзлота.
Підземні води, умови їх утворення та залягання в земній корі. Термальні та мінеральні води.	Підземні води, умови їх утворення і залягання в земній корі. Термальні та мінеральні води.
Людина і гідросфера.	Водні ресурси. Людина і гідросфера.

Проте для засвоєння змісту теми автори пропонують різні види навчальної діяльності (таблиця 2).

Таблиця 2

**Орієнтовні види навчальної діяльності під час вивчення теми
«Гідросфера» за модельними навчальними програмами
«Географія. 6-9 класи»**

Навчальна програма С. Г. Коберніка, Р. Р. Коваленка, Т. Г. Гільберг та Л. М. Даценко	Навчальна програма С. П. Запотоцького, Г. І. Карпюк, Р. В. Гладковського, А. І. Довганя та ін.
Спостереження за характером течії та водним режимом місцевої річки.	
Дослідження: Визначення географічного положення об'єктів гідросфери; Робота з картою щодо визначення глибини морів і океанів; Встановлення залежності напрямку та характеру течії річки від рельєфу; Визначення напрямку та швидкості течії водотоків своєї місцевості; Визначення за формою озерних улоговин їхнього походження.	Дослідження: Віртуальна подорож річкою. Чому міліють криниці? Куди потрапляють стічні води? З яких водних джерел здійснюється водопостачання твого населеного пункту? Небезпечні тварини на морських пляжах світу.
	Моделювання: Виготовлення макета річкової системи (пластилін, папір, нитки...). Моделюючи вправа з використанням фізичної карти «Будуємо греблю на річці: мета, місце, наслідки».
	Робота з інформацією: Віртуальна мандрівка «Глибинами океанів» (перегляд панорамних фото і відео). Жак-Ів Кусто – видатний дослідник Світового океану. Фотокросинг «Річки України і світу». Як розпізнати непрохідне болото? Яку воно несе небезпеку?
	Робота у групі для розв'язання проблем: «Річка надихає» (сторінками художніх творів, учнівської творчості). Обмін досвідом економії води в родині. Як рельєф впливає на напрямок і швидкість течії річок? Які зміни відбудуться на нашій планеті у випадку танення льодовиків Гренландії і Антарктиди? Чому океанічна вода замерзає при температурі нижче 0° С?
Навчальні проєкти: Складання правил поведінки під час повеней, паводків, льодоставу й льодоходу, перебування на березі водойми, руху болотистою місцевістю; Складання опису об'єкта гідрографії своєї місцевості; Найвідоміші об'єкти гідросфери в світі.	Проектна діяльність: Створення пам'ятки про правила безпечної поведінки під час повеней, катастрофічних паводків, льодоставу й льодоходу, шторму, цунамі, перебування на березі водойми, руху болотистою місцевістю (буклет, постер, флаєр, лепбук).

Практична робота: Позначення на контурній карті водних об'єктів світу та України.	Практичні роботи: Позначення на контурній карті назв океанів, морів, проток, заток, островів, річок, озер. Опис водного об'єкта за картою. Визначення довжини річки користуючись масштабом і ниткою або курвіметром.
	Розв'язування задач: Як заощадити на воді?/Скільки коштує вода?
Навчальна екскурсія до місцевої водойми (річки, озера, ставка) з метою визначення її екологічного стану.	Екскурсія: Екологічні проблеми водойм моєї місцевості.

Як бачимо, методичний арсенал, запропонований авторами різних модельних програм, помітно відрізняється. Авторським колективом С. П. Запотоцького запропоновано більше орієнтовних видів навчальної діяльності: окрім досліджень, навчальних проєктів, практичних робіт та навчальних екскурсій, які передбачені й іншою модельною навчальною програмою, вчителям рекомендовано практикувати моделювання, роботу з інформацією, поданою у різних формах, роботу у групах над проблемними завданнями, розв'язування задач. Водночас С. Г. Кобернік зі співавторами, на відміну від іншого авторського колективу, радять проводити спостереження за гідрологічними характеристиками місцевої річки як окремий вид навчальної діяльності.

Різні інтерпретації модельних програм, розподіл змісту за темами та уроками, реалізацію запропонованих видів навчальної діяльності можна побачити у підручниках, створених відповідно до модельних навчальних програм. Відзначимо, що представники обох авторських колективів навчальних програм увійшли і до складу авторських колективів підручників із географії для 6 класу. Наразі підготовлено 5 таких підручників, тож учителі мають змогу обирати той чи інший із них для використання в освітньому процесі.

Отже, для того, щоб скласти уявлення про різні методичні підходи до вивчення теми «Гідросфера» в контексті реформи «Нова українська школа», потрібно проаналізувати не лише модельні навчальні програми, а й відповідне навчально-методичне забезпечення: підручники, навчальні посібники, методичні публікації. Роботу над цією проблемою будемо продовжувати у подальших дослідженнях.

Список використаних джерел

1. Модельні навчальні програми для 5-9 класів Нової української школи (запроваджуються поетапно з 2022 року). URL: <https://mon.gov.ua/osvita-2/zagalna-serednya-osvita/osvitni-programi/modelni-navchalni-programi-dlya-5-9-klasiv-novoi-ukrainskoi-shkoli-zaprovadzhuyutsya-poetapno-z-2022-roku>

ЦИФРОВА КОМПЕТЕНТНІСТЬ УЧНІВСЬКОЇ МОЛОДІ У КОНТЕКСТІ НАСКРІЗНОЇ ГЕОГРАФІЧНОЇ ОСВІТИ

С. М. Куліш

hr_service@karazin.ua

В. А. Пересадько

vilinaperesadko@karazin.ua

Ю. І. Прасул

y.prasul@karazin.ua

*кафедра фізичної географії та картографії Харківського національного
університету імені В. Н. Каразіна, м. Харків*

Новітній час характеризується розвитком інформаційного суспільства, яке висуває високі вимоги до цифрової компетентності кожного члена суспільства. Цифрова компетентність визначена як одна з ключових, фундаментальних і трансверсальних при розгляді концепції навчання впродовж життя. Відповідно, її формування є одним з пріоритетних завдань освіти, що знайшло відображення у стратегічних документах Європейського Союзу та України. МОН та Міністерство цифрової трансформації України ухвалили Рамку цифрової компетентності як адаптований варіант оновленої європейської рамки DigComp, на яку маємо орієнтуватися і при підготовці учнів, студентів, зокрема під час освітнього процесу з географії. Сучасний розвиток суспільства вимагає пошуків нового змісту завдань, технологій і методичних підходів під час освітнього процесу. А у розгляді наскрізної географічної освіти цифрова компетентність стає не просто технічною навичкою, а виступає ключовим елементом географічної культури (особливо в аспекті просторових навичок).

Розглядаючи наскрізну географічну освіту, слід зазначити про її основну сутність – змістовий вектор і логіку розвитку залежно від вікової категорії та унікальності кожного учня, від ступеня ускладнення та поглиблення матеріалу у межах однієї концепції формування географічних знань, умінь і навичок. Таким чином, наскрізність географічної освіти може охопити такі освітні рівні як початкова, базова середня, повна загальна середня, професійна, бакалаврська і магістерська вища освіта і, звичайно, неформальна освіта на кожному із зазначених рівнів, яка підтримує поглиблений розвиток географічної компетентності та наскрізних географічних умінь.

Наскрізні географічні уміння є відносно сталими в освітньому просторі, але з часом значно змінюються методи і технології їх формування. Серед наскрізних географічних умінь, які визначатимуть географічну компетентність учнівської молоді, слід зазначити такі як просторово-аналітичне мислення у зв'язку з картографічною компетентністю, екологічну грамотність у зв'язку з теорією сталого розвитку, краєзнавча і туристична компетентності, ціннісне ставлення до природи і повага до мультикультурності. Також у процесі наскрізної географічної освіти є доцільним відпрацьовувати такі загальноуніверсальні навички як комунікативні і презентаційні, дослідницькі, загальногромадянські навички і, звичайно, інформаційно-цифрову